

ÚJ TANTERVEINKRŐL

OLÁH EMŐD
Hajdúböszörmény

Az általános iskola 1. osztályos ének-zenei követelményei az új tantervben — az óvoda aspektusából

Az óvodai program kiemelten hangsúlyozza az iskolára való felkészítést, az iskola-, illetve az oktatásérettség elérésének a szükségességét minden gyermekkel kapcsolatban. Az 1978/79-ben bevezetésre került új általános iskolai tanterv is számításba veszi az óvodai nevelést. „Az általános iskola szerepének teljesítése érdekében: – Támazkodjon az iskolát megelőző nevelés... eredményeire; az általános iskolai nevelés tartalmában, légkörében és módszereiben legyen szerves és zökkenőmentes folytatása az iskolát megelőző intézményes – óvodai – nevelésnek.” [1] Az alábbi elemzés, összehasonlítás is ezt a célt kívánja szolgálni.

Az első osztály követelményei:

„– Tudjon az osztály 20 dalt (a törzsanyag dalait játékkal, mozgással) egységes hangszínnel, pontos ritmusban, 6 hang terjedelemben, kb. c'-c'' hangok közötti magasságban, a járás tempójában énekelni.” [2] – írja az új tanterv első követelményként. E követelmény teljes mértékben összhangban van az óvoda nagycsoportjának követelményeivel, ahol ugyancsak 20 dalt irányoz elő a program, azzal a kiegészítéssel, hogy a húszból 10-et mind a csoportnak, mind az egyes gyermekeknek olyannyira tudniuk kell, hogy egyénileg és csoportosan is képesek legyenek a pedagógus – óvónő – segítségével nélkül elkezdeni. Az 1. osztályos követelményekben bizonyára azért nem szerepel ez az előírás, mert természetesnek tartják, hogy az iskolában, az óvodai ének-zenei nevelés eredményeként már minden gyermek tisztán, biztonsággal éneklő a 20 dalt, és képes egyénileg is elkezdeni megfelelő hangmagasságban.

A 6 hangnyi terjedelem is megegyezik az óvoda nagycsoportjának követelményeivel, hiszen nem sok értelme lenne már az 1. osztályban a különböző helyekről, más-más óvodai csoportból, iskola előkészítő foglalkoztatásokról összekerült gyermekekkel oktáv terjedelmű dalokat énekelteni. A tanterv „kb. c'-c'' – az egyvonalos oktávban – hangok közötti magasságban kívánja meg a dalok éneklését, míg az óvodai program a c'-d'' nótát említi. A kb-i oktávban való énekeltetés viszont szabad kezét ad a tanítónak, hogy az osztály hangmagasságát felmérve, megismerve, a gyermekeket e téren is azonos színvonalra hozva, bővítse hangterjedelmüket.

Igen jelentős az a – zárójelbe tett – követelmény, hogy a törzsanyagnál a dalos játékokat komplex módon, a szöveges dallamokat pontos ritmusban és a játékkal együtt kell a gyermekeknek tudniuk. A globális daltanításnak ez a kiemelése a követelményekben nagymértékben közelíti egymáshoz az óvoda és az iskola ének-zenei nevelésének azonos aspektusú koncepcióját.

A második követelmény az első osztályban az egyenletes lüktetésnek, a negyed értékű hangoknak, a páros nyolcadoknak, a negyed értékű szünetnek, a dalritmusnak, a kettes ütem hangsúlyainak érzékeltetését és a folyamatos olvasást írja elő.

Minden egyes elvárás megegyezik az óvoda követelményeivel, illetve azokra épül. Az egyenletes lüktetés az óvoda mindhárom csoportjának követelménye, a dalritmus

a középső- és a nagycsoporté. Természetesen az óvodai követelmények körülírtabbak, részletesebbek, de az iskolai előírásoknál erre már nincs szükség. Pl. a nagycsoportos követelményekben így fogalmaz a program: „Különböztessék meg az egyenletes lüktetést a dal ritmusától. Tudják mindkettőt mozgással, járással, tapssal dalból kiemelni. Tudjanak bemutatni dalritmust belső éneklés alapján.” [3]

A kettes ütem hangsúlyainak érzékeltetése óvodai követelmény már a középső csoportban is. Változatos formákban a kettes lüktetés kiemelését írja elő e csoportban az óvodai program, a nagycsoportban az egész csoporttól a kettes lüktetés halk kiemelését várja el.

A zenei írás-olvasásban a negyed értékű hang és szünet, valamint a páros nyolcadok folyamatos olvasása az általános iskola 1. osztályában új követelmény. A ritmusnevek ismerete, gyakorlottsága az iskola ének-zenei nevelésének első olyan pillére, amelyre az általános iskola 8 éves ének-zenei nevelésének munkája épül. A tervszerű zenei nevelésnek az alapja a ritmikai elemek bevezetése, az 1. osztály végére ritmusnevekkel történő folyamatos olvasása és az értékek ismerete, tudása.

A következő követelmény a tanult gyermekdalok felismerése ritmus- és dallam-motívumaik alapján. A folyamatosság ebben az esetben is nyomon követhető, ugyanis mindkét követelmény bizonyos eltéréssel az óvodai zenei nevelésben is előfordul. Az óvoda nagycsoportjának ritmusfejlesztési anyagában ezt találjuk: „A jól tudott dalokat ismerjék fel ritmusról.” [4] Mivel ez a követelmény itt az óvoda nagycsoportjában új anyag, természetesen nem írja elő a Program a ritmusról való felismertetést. A Tanterv követelménye az 1. osztályban egy magasabb fok, mely az óvoda ritmusképzési munkáját alapul véve, azt továbbfejleszti.

A dallammotívumról történő dallamfelismerés a nagycsoport követelményében így szerepel: „Ismerjék fel a dalokat jellegzetes kezdő vagy belső motívumról, szöveg nélkül is.” [5] Ez azt jelenti, hogy az óvónő dúdolása, – esetleg lálázása –, valamint hangszerjátéka alapján kell a gyermekcsoportnak felismerni a dalokat kezdő és belső-motívumról. Az általános iskola 1. osztályának követelménye a „dallammotívumaikról” való dalfelismerést ugyancsak kezdő és belső motívumról egyaránt érti.

A továbbiakban a zenehallgatással foglalkozik az 1. osztályos tanterv osztályra vonatkozó követelménye: „– Ismerje fel az osztály: a tanult dalokat egyszerű szöveg nélküli feldolgozásokban is.” [6] Ezalatt többnyire hangszeres feldolgozást, duókat, esetleg triókat, egyszerűbb zenekari betéteket érthetünk, ahol a dallam általában a legmagasabb szólamban jól kiemelkedik, tehát föltétlenül homofón technikájú, „egyszerű” zenekari feldolgozások jöhetnek tekintetbe. Itt a felismerés nem azonos a dallamfelismerés technikájával, gyakorlásával, hiszen zenehallgatásról van szó. A tanító számára viszont annak a felmérését jelenti, hogy csak olyan gyermekdal hangszeres feldolgozását mutathatja be az osztálynak, melyet már előzőleg, – esetleg az óvodában és az 1. osztályban is többször hallottak élő énekes és hangszeres előadásban, így a gyermekek jól ismerik. Tehát nem jelenthet problémát, hogy felismerjék, illetve „ráismerjenek” hegedű- vagy furulyaduóként, esetleg vonózenekari feldolgozásban.

Egyéni követelmények

Az új Tanterv 1. osztályos ének-zenei nevelésének ritmikai követelményei az egyes tanulók esetében figyelembe veszik az óvoda ének-zenei nevelésének gyakorlatát, eredményeit. Az egyenletes lüktetés érzékeltetése egyenes folytatása az óvoda ilyen irányú munkájának, hiszen már a kiscsoportban csoportosan tudnak egyenletesen járni, tapsolni, különféle egyenletes mozgásokat érzékeltetni (kopogás, dobbantás, kalapálás stb.). A későbbiek folyamán a nagycsoportban a ritmushangszereken (dob,

triangulum, cintányér) tudniuk kell egyénileg is az egyenletes lüktetést – metrumot –, a ritmust és az ütemhangsúlyt is kifejezni.

Az óvoda nagycsoportjában dallam- és ritmusmotívumokat egyénileg is visszaénekelnek és tapsolnak (2-szer 2/4). Erre épül az I. osztály azon követelménye, hogy tudjanak ritmusmotívumokat egyénileg folyamatosan olvasva hangoztatni. Ez az elvárás az óvoda munkáját tekintetbe veszi, így közvetlenül megvalósul az óvodára való építés.

A hallásfejlesztéssel kapcsolatban így intézkedik az új általános iskolai tanterv:

- „Ismerje fel a tanuló hallás után:
  - a gyermek, női és férfi hangokat;
  - az énekar és zenekar hangzását;
  - a zongora, furulya, metallofon hangját.” [7]

Az óvodai élet 3 éves ének-zenei nevelése folyamatában a gyermekek a hangszín-felismerés területén rendkívül sokoldalú fejlesztésben részesülnek. Kezdetben zörejhangszín felismerésével foglalkoznak. Különböző anyagokból készült használati tárgyakat kell felismerniük hangszínük alapján. Természetesen igen módszeresen és alaposan végzik az óvónők ezt a hallásfejlesztési munkát. A későbbiekben anyagukban és hangzásukban bizonyos mértékig hasonló tárgyakból készült eszközök hangjának a felismertetésével folytatódik ez a hallásfejlesztési munka, majd azonos anyagú használati eszközök hangszín-felismertetésével foglalkoznak. (Pl. üvegpohár, tejesüveg, kancsó.) A hangszín-felismerésben érvényesül az azonosság és különbözőség, tehát az összehasonlítás és a megkülönböztetés.

A nagycsoportban végzik az óvónők a hangszín-felismertetés legbonyolultabb módját. A követelmény az alábbiakat írja elő: „Figyeljék meg és különböztessék meg hallás után környezetük differenciált zörejhangszíneit, egymás hangját.” [8]

Ez az egyéni követelmény igen bonyolult és értékes differenciáló képesség megszerzését tételezi fel. Pl. azt is, hogy magnetofonról képes legyen a gyermek felismerni a vízcsapból folyó víz hangját, az autó pöfögését, a kocsikerék nyikorgását stb. Egymás hangjának felismerésére több dalosjáték játssza ad lehetőséget.

A zörejhangszínek felismerésén kívül a ritmushangszerek és a dallamhangszerek (az óvónő hangszerei) hangszínének felismerésével is foglalkoznak az óvoda 3 csoportjában, így az 1. osztályos követelmény teljes mértékben szinkronban van az óvodai egyéni követelménnyel.

A gyermek-, női- és a férfi énekhangok, az énekar és a zenekar hangzásának felismertetése már az általános iskola 1. osztályában válik tantervi követelménnyé.

A tantervi feladatok végrehajtását kitűnő taneszközök is segítik. Ilyenek pl. az auditív információhordozók közül a hanglemez-sorozatok és magnetofonszalagok, a vizuális software anyagok közül a diafilmek és az írásvetítő fólialemezek, valamint az audio-vizuális információhordozók közül a hangos dia (hangosított diasorozatok). Mindezekhez társulnak még más eszközök is, így a hangvilla, valamint a ritmus- és dallamhangszerek.

Az óvodai ének-zenei neveléssel foglalkozó szakemberek örömmel üdvözlötték az általános iskola új ének-zenei nevelési és oktatási tervét. Meggyőződésük, hogy az 1. osztály ének-zenei tantervi követelményeit lelkes, hozzáértő, foglalkozásukat trivátásnak tekintő, a korszerű ének-zenei neveléssel azonosulni tudó tanítók képesek megvalósítani.

JEGYZETEK

- [1] Az általános iskolai nevelés és oktatás terve I. kötet. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1977. 111/1977. (M. K. 11.) OM számú utasítás. 14. lap.
- [2] Idézett mű. II. kötet. 243. lap.
- [3] Az óvodai nevelés programja. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 277. lap.
- [4] Idézett mű. 275. lap.
- [5] Ugyanott. 277. lap.
- [6] Az általános iskolai nevelés és oktatás terve II. kötet. 243. lap.
- [7] Ugyanott. 243. lap.
- [8] Az óvodai nevelés programja. 277. lap.

FARKAS KATALIN-VARGA SÁNDORNÉ DR.
Szeged

Megjegyzések a „Közösség és személyiség” témakörű osztályfőnöki órák megtartásához

Az új általános iskolai nevelés és oktatás terve sikeres realizálása az egész tanterület, valamennyi nevelési tényező tervszerű, átgondolt, koordinált pedagógiai munkáját igényli, de az eredményes alkalmazás egyik kulcsfontosságú tényezője mégis az osztályfőnök.

Az osztályfőnök, mint osztálya közösségének felelős vezetője az osztályába tartozó tanulókkal közösen elemzi, tervezi, szervezi az osztályközösség életét, segíti annak bekapcsolódását az iskola életébe. Az iskolai dokumentumok az osztályfőnöknek osztályfőnöki órát biztosítanak, amely a maga sajátos eszközeivel hozzájárul a tanulók személyiségének fejlesztéséhez az osztályközösség formálásához.

Az új nevelés- és oktatásterv¹ értelmében már az általános iskola 3. osztályától kezdve beépül a tanítási órák rendjébe az osztályfőnöki óra. Ismeretes, hogy négy koncentrikusan bővülő témakör folyamatos feldolgozására kerül sor a hat év folyamán. A négy témakör közül kiemeljük a „Közösség és személyiség” problémakört. A kiemelés a nevelőmunka egésze vonatkozásában nem jelent rangsorolást, de a közösség hatásrendszere megszervezése szempontjából lényeges színtérré válhat az osztályfőnöki óra. Ezen a fórumon lehetőség nyílik az osztályközösség munkájának, tevékenységének, életének folyamatos értékelésére, a további feladatok kijelölésére, esetleg ezek konkrét megszervezésére.

A nevelés és oktatás tervében ebben a témakörben: 3. osztályban 10; 4. osztályban 9; 5–8. osztályban osztályonként 11 téma szerepel. (Kötelező ebből mindössze: 2 óra az 5. és 8. osztályban; 1 óra a többi osztályban.) (A kötelező órákat a nevelési-oktatási tervhez hasonlóan aláhúzással jelezzük.)

Munkánkban az osztályfőnöki órákra készülő pedagógusoknak azzal szeretnénk segítséget nyújtani, hogy egyrészt rendszerezzük a feldolgozandó anyagot, másrészt néhány elméleti kérdés tisztázásának szükségességére hívjuk fel a figyelmüket.

Az összefüggések feltárása érdekében tíz témacsoportot határoztunk meg, és ezekbe rendeztük az említett 63 órát. A témacsoportba-rendezés lehetőséget biztosít arra, hogy áttekintsük: milyen feladatokat kell megoldania az osztályfőnöknek, vagyis nyomon követhető a sokszor megfogalmazott koncentrikus bővülés.

¹ Az általános iskolai nevelés és oktatás terve OM 1978. I. kötet. A közösségi nevelés tartalmi-logikai rendszere. Tanszéki Kutató Csoport Dokumentáció. Kézirat 1978.